



یونانی‌های ما و مدرن‌های آنها

مروری بر مطالعات ادبی از نگاه باربارا کاسن
• آرش نقیبیان

Cassin Barbara

غرب چیست؟ یونان و رُم به همراه میراث کتاب مقدس - امانوئل لوبیناس

درخشان و پرباری از ژرف‌کاوی‌های روانی فرهنگی است و از این رو در قرن بیستم به تدریج جای پای اساطیر در آثار ادبی - هنری و حتی علمی و فنی باز شد. برای این‌که نمونه‌ای به‌دست داده باشیم می‌توان از تحقیقات زیگموند فروید یاد کرد که به‌شدت متأثر از اساطیر یونان بود. اصطلاحات و اسامی چون عقده ادیب، الکتر، نارس‌سیسم و... همه و همه مؤید این نظر است. جالب این‌جاست که دامنهٔ نفوذ اساطیر یونان خیلی زود به حوزهٔ علوم اجتماعی و سیاسی نیز کشیده شد. در اساطیر یونان داستان جذاب و مشهوری است از پروکرستوس، راهنز یونانی که در مخفی‌گاه خود تختی داشت و هرکس را به دام می‌انداخت او را به‌اندازهٔ تختش درمی‌آورد. اگر بلندتر بود، او را ازه می‌کرد و اگر کوتاه‌تر، آن‌قدر می‌کشید تا به اندازهٔ تخت برسد. اصطلاح (تخت پروکرستوس) را در قرن ۲۰ برای ایدئولوژی‌هایی به‌کار می‌برند که می‌خواهند هر چیزی را به اندازه و شکل خود دریاورند. این مثال آورده شد تا جایگاه رفیع فرهنگ یونان باستان در قرن بیستم شناخته و روشن شود: چرا که باربارا کاسن سال‌های درازی از عمر خود را صرف تحقیق در میراث یونان باستان کرده است که حاصل آن تا امروز چندین مقاله و کتاب مهم و معروف از جمله کتاب: «یونانی‌های ما و مدرن‌های آنها» است. در این کتاب باربارا کاسن به پروژهٔ اصلی خود یعنی تطبیق استراتژی‌های معاصر و انطباق آن با عهد باستان پرداخته، او ریشه‌های مدرنیته غرب را با نگاه یونانیان باستان به جهان و طبیعت هم‌گوهر می‌داند، هرچند در وهلهٔ اول به‌نظر می‌رسد که نگاه اسطوره‌های یونانیان به جهان چه ربطی به دیدگاه خردورزانهٔ انسان مدرن غربی به مسائل هستی‌شناسانه دارد. کاسن در این کتاب بین دو واژه (ما) و (آن‌ها) تفاوتی ساختاری و ماهوی قائل می‌شود. روی سخن باربارا کاسن در این کتاب به آن‌دسته از محققانی است که در ریشه و خاستگاه مدرنیته غربی تردید می‌کنند. کاسن معتقد است بسیاری از معضلات سیاسی - اجتماعی و

دربارهٔ فرانسویان نقل معروفي است که می‌گوید زعمای فرهنگی این قوم بسیاری از مفاهیم عمیق و فلسفی را در قالب رمان و نمایشنامه بیان کرده‌اند و از اگزستانسیالیسم دهه‌های ۳۰ تا ۶۰ میلادی در این باب مثال می‌آورند. اما در میان همین جماعت فرانسوی بوده‌اند افرادی که زمینهٔ اصلی کارشان ادبیات نبوده، اما برای تبیین نظرات اجتماعی - فلسفی خود ناگزیر به مطالعات ادبی دست زده‌اند و در این حوزه به توفیق فراوان نیز دست یافته‌اند.

کتاب

باربارا کاسن محقق برجسته فرانسوی و عضو مرکز تحقیقات ملی فرانسه یکی از همین دست افراد است. تخصص اصلی او فیلولوژی و شناخت فرهنگ و ادبیات یونان باستان است. همچنین وی متخصص در تاریخ فلسفهٔ غرب و مترجم نامدار آثار هانا آرنه، پترسوندی، لایب‌نیتس و ارسطو است. در پایان دورهٔ آپارتاید در کمسیون حقیقت و آشتی در افریقای جنوبی شرکت فعال داشت و در آن‌جا نقش کلمات و داستان‌ها را در صلح و برابری انسان بررسی کرد و دوستی نزدیکی با آلن پیتون و نادین گوردیمر پیدا کرد که منجر به نگارش چند دربارهٔ آثار این نویسندگان شد. در سال‌های اخیر نیز با آلن بدیو همکاری نزدیک داشته است.

فرهنگ و تمدن درخشان یونان باستان که یکی از شاخه‌های عمدهٔ فرهنگ غرب است همواره مورد استناد محققان و نویسندگان بزرگ غربی و غیرغربی بوده است.

از زمانی که وینکلیمان هنرشناس برجستهٔ آلمانی کتاب معروف خود را در معرفی فرهنگ و تمدن یونان باستان منتشر کرد، به ناگاه موج جدیدی از تحقیقات و مطالعات تطبیقی در این زمینه در غرب آغاز شد که در این میان سهم تحقیقات اسطوره‌شناختی بردیگر حوزه‌ها برتری داشته است. اساطیر یونان و رُم مرجع



یونانی‌های ما و مدرن‌های آن‌ها بی‌گمان یکی از مهم‌ترین و درخشان‌ترین تحقیقات ادبی - فلسفی در حوزه فرهنگی مغرب‌زمین است و بدون تردید ترجمه آن به زبان فارسی می‌تواند بسیار راه‌گشا باشد خصوصاً این‌که محور نقد ادبی و ادبیات تطبیقی در روزگار ما نزد نویسندگان و محققان ایرانی، از ارجح و اعتبار خاصی برخوردار است

شده است. باربارا کاسن در این اثر درصدد برجسته کردن یک پرسوناژ اسطوره‌ای (هلن) طی یک فرهنگ چند هزار ساله بوده و تمرکز اصلی خود را به روان‌شناسی ژک لاکان اختصاص داده است. لاکان پس از فروید مهم‌ترین روان‌شناسی است که از تعابیر اسطوره‌ای خصوصاً میتولوژی یونان بهره فراوان برده است.

در اهمیت کتاب نگاه به هلن... همین نکته بس که جولیا کریستوا فیلسوف نامدار فرانسه‌زبان از این کتاب به عنوان یکی از مهم‌ترین و بهترین آثار نقد فمینیستی در فرانسه یاد کرده است.

در این‌جا اشاره به یکی از مقالات مهم خانم باربارا کاسن لازم به نظر می‌رسد چرا که بیشتر از کتاب‌هایش از دلمشغولی او به ادبیات، خصوصاً شعر فرانسوی خبر می‌دهد. در سال ۱۹۶۹ در شهر تور فرانسه سمیناری برگزار شد با حضور چهره‌های بزرگی چون مارتین هایدگر، ژان بوفره، رنه شار و خود باربارا کاسن که در آن زمان جوان‌ترین فرد آن سمینار بود. طی آن سمینار مباحث مهمی چون ربط بین شعر و فلسفه، هستی‌شناسی شعر مدرن و فلسفه ادبیات مورد بحث و سخنرانی قرار گرفت. این کنفرانس زمینه‌آشنایی ژرف‌تر باربارا کاسن را با شاعر بزرگ فرانسوی، «رنه شار» مهیا کرد.

کاسن از جوانی با شعر و شاعران معاصر فرانسوی خصوصاً با نحله فلسفی آن یعنی کسانی چون: رنه شار، ایو بون‌فوا و پی‌یر رووردی دمخور بود. این سمینار همچنین موجب آشنایی باربارا کاسن با فیلسوف آلمانی مارتین هایدگر شد.

در سال ۱۹۶۰ رادیو فرانس - کولتور چند شب پی‌درپی مناظره رنه شار و هایدگر را به‌طور مستقیم پخش کرد. آن دو در این برنامه‌های رادیویی که بازتاب فراوانی در جامعه روشنفکری فرانسه برجا گذاشت پیرامون ماهیت شعر و رمان و فلسفه شعر به بحث و تبادل نظر پرداختند. مقاله «در مکتب رنه شار» ادای دین و یادآوری آن سال‌هاست. در این مقاله باربارا کاسن از سهم عمده اندیشه خود نسبت به رنه شار یاد می‌کند و به تحلیل برخی از بهترین شعرهای این شاعر بزرگ می‌پردازد. و حرف آخر این‌که از باربارا کاسن تا به امروز هیچ کتاب و مقاله‌ای به فارسی ترجمه و منتشر نشده است. □

Cassin, Barbara/nos Grecs et leur moderne paris, Seuil, 1992

حتی زیست‌محیطی جهان معاصر را می‌توان با رجوع به عمل یونانیان باستان و راهکارهای پراتیک آن‌ها حل کرد. بخش عمده‌ای از این کتاب به بررسی سه تراژدی‌نویس بزرگ یونان اعصار کلاسیک: «سوفوکل»، «آشیل» و «اورپید» - اختصاص دارد. باربارا کاسن براین عقیده است که بسیاری از تضادهای روانی و اجتماعی در رفتار فردی شهروندان و حاکمان سیاسی قرن معاصر را می‌توان با مراجعه و بازخوانی این آثار بازشناخت و راه‌های عملی برای خروج از بحران‌های فراوان انسان و مشکلات سیاسی قرن معاصر را می‌توان با مراجعه و بازخوانی این آثار پیدا کرد.

کاسن خوانندگانش را ترغیب به بازخوانی و ژرف‌خوانی متون گران‌قدر کلاسیک می‌کند.

در بخش دیگری از همین کتاب باربارا کاسن به مقایسه تطبیقی هومر و آنا کرئون با شاعران قرن ۲۰ می‌پردازد.

هومر شاعری است که کاسن در آثار خود به‌طور مرتب به او ارجاع می‌دهد و معتقد است که اساطیر یونانی از برکت زحمات هزیود و هومر است که جاودانه شده و به ما رسیده است. در این کتاب نام نویسندگان و شاعران بزرگ معاصر چون: «تی.اس.الیوت»، «ازرا پاوند» و «پی‌یر امانوئل» به چشم می‌خورد.

یونانی‌های ما و مدرن‌های آن‌ها بی‌گمان یکی از مهم‌ترین و درخشان‌ترین تحقیقات ادبی - فلسفی در حوزه فرهنگی مغرب‌زمین است و بدون تردید ترجمه آن به زبان فارسی می‌تواند بسیار راه‌گشا باشد، خصوصاً این‌که محور نقد ادبی و ادبیات تطبیقی در روزگار ما نزد نویسندگان و محققان ایرانی از ارجح و اعتبار خاصی برخوردار است.

نگاه به هلن از هومر تا لاکان» کتاب مهم دیگر باربارا کاسن است. این کتاب عرصه‌گاه نظریه‌پردازی ادبی و دلمشغولی نویسنده نسبت به شاعران و نویسندگان بزرگ جهانی است. در کتاب (نگاه به هلن...) از طیف عمده‌ای از نویسندگان غربی چون پی‌یر رونسار، اوفنباخ، هوفمان و ژان ژیرودو سخن به‌میان می‌آید. همچنین یکی از فصل‌های کتاب به رمانتیسم و نویسندگان رمانتیک اختصاص دارد. کتاب فوق در حوزه نقد فمینیستی ادبیات فرانسه و جهان از اعتبار و جایگاه برجسته‌ای برخوردار است و تا امروز به ۱۰ زبان ترجمه